

De Waleweiden en de andere poldergebieden tussen Diksmuide en Middelkerke

In gans Vlaanderen (en een stuk daarbuiten) zijn natuurgebieden als de IJzerbroeken en het weidegebied van Lampernisse (zie 'parels in de weiden' in Rond Den Beverinck, jg 1-4, pag. 3-8), bekende en gewaardeerde landschappen. Daarnaast bezitten we in onze regio ook een aantal kleinere, maar evenzeer waardevolle natuurgebieden zoals de Vicionia-Kleiputten in Stuivekenskerke (zie 'de moeilijke geboorte van het reservaat in Stuivekenskerke' in Rond Den Beverinck, jg. II-1, pag.11-14) en uitgestrekte poldergebieden. In die polders liggen ook (nog) een reeks waardevolle kernen. De 'Waleweiden' vormen een van deze mooie en al bij al nog rijke poldergebieden. In deze bijdrage zetten we dit minder bekend stukje polder in de kijker. We beperken ons hierbij niet tot de kern van de Waleweiden zelf, maar nemen de omliggende polders (grosso modo tussen Diksmuide en Mannekensvere) mee in onze beschrijving (zie kaartje).

RIJK EN NAT

Poldergebieden behoren tot de waardevolste en best bewaarde open ruimtes van Vlaanderen. Door de combinatie van gebruik als hooi- en weiland en de hoge natuurlijke waterstand, zijn de polders doorgaans ook op natuurvlak van groot belang. Hoe waardevol de polders ook zijn, de bescherming ervan laat nog veel te wensen over. Er is nood aan een betere bescherming van de poldergebieden.

De polder is volgens de definitie een bedijkt gebied met een kunstmatige waterbeheersing die lager ligt dan het hoogste peil van de nabijgelegen zee of de aan het tij onderworpen rivier en toch hoger dan het laagste waterpeil. De polders zijn dan ook van karakter erg waterrijk en doorweven met een netwerk van grachten en kanaaltjes. Naast de benaming 'polder' worden in sommige streken ook wel andere benamingen gebruikt. Men spreekt soms van 'moeren', 'broeken', 'dijkages', 'meerschen', en 'waterschappen'.

De polders vormen één van de meest waardevolle open ruimtes van ons land. De bewoning en het aantal wegen zijn er doorgaans erg beperkt. Deze (hoofdzakelijk) weidegebieden zijn ook op ecologisch vlak van groot belang. Ze fungeren als broed-, overwinterings- en doortrekgebied voor vele duizenden weidevogels en steltlopers. In een aantal poldergebieden (Damme, de Uitkerkse polder, de IJzervallei, ...) overwinteren 's winters vele duizenden ganzen. Naast de vogelrijkdom herbergen de

polders een schat aan zeldzame en/of kwetsbare (zilte) plantensoorten en moeras- en oeverplanten, amfibieën, insecten en vissoorten.

Van vallei naar polder

Tussen de Fintele (Lo-Reninge) en Diksmuide is de IJzer voor het overgrote deel recht (-getrokken). Aan de rechterkant van de rivier liggen de IJzerbroeken die in de winterperiode heel vaak fungeren als winterbed van de IJzer. Omdat de broeken kunnen onder water lopen, blijft de bewoning in de omliggende dorpen en in o.m. Diksmuide gespaard.

In tegenstelling tot de rechtlijnigheid van de IJzer tussen de Fintele en Diksmuide, vertoont de rivierbedding stroomafwaarts van de Boterstad een meanderend patroon. Vanaf Diksmuide is geen sprake meer van een vallei en van broeken, maar van een laagland van polders. Doorheen de eeuwen zocht de IJzer zich hier een weg naar zee. Een rivier of zelfs een beek verplaatst zich van nature heel geleidelijk. Zo lag in de Romeinse tijd de IJzer meer westwaarts. Volgens geografen gaf de IJzer toen ook aansluiting op een kreek die Veurne met de zee verbond. De huidige IJzermonding (een paar jaar terug werd hier een ambitieus natuurherstelproject uitgewerkt: Het Actieplan Zeehond) te Nieuwpoort werd pas later tijdens de Duinkerke II-transgressie (5^e eeuw) gevormd. In de daaropvolgende regressiefase heeft de loop van de IJzer zich geleidelijk in oostelijke richting verlegd waarbij brede bochten ontstonden (voor uitgebreide info over de IJzer in wording raadpleeg 'beeld van een stroom: De IJzer).

Om overstromingen te voorkomen werd de IJzer tussen Diksmuide en Nieuwpoort bedijkt (periode 12de-13de eeuw). Aan de meanders werd in deze zone weinig geraakt. Zo bewaarde de IJzer ten noorden van Diksmuide haar natuurlijk stroomprofiel, terwijl ze zuidwaarts eerder de kenmerken van een gekanaliseerde waterloop vertoont. Dit opmerkelijke profielverschil tussen de boven- en benedenloop is van op de IJzertoren erg goed zichtbaar.

Ligging en historiek van de Waleweiden

Dit poldergebied is een dikke 800 ha groot en ligt slechts 2,5 tot max. 4 m boven zeeniveau. De begrenzingen zijn:

- ten noorden, de weg van Schoorbakke naar Schore en verder naar Leke
- ten oosten, de weg van Leke naar Keiem.
- ten zuiden, de weg van Keiem naar de IJzer
- ten westen, de IJzer zelf en Stuivekenskerke

Voor de 13de eeuw vormden onze polders een slikken- en schorregebied of een getijdengebied waar de zee met al haar invloeden heerste. Alleen de Oudlandpolders ten westen van de Oude Zeedijk, van Oostduinkerke tot de Knokkebrug (IJzer), aangelegd rond 1050, vormen een uitzondering. Door de bedijking en de bouw van sluizen werd de mens geleidelijk meester over de zee-invloeden in onze regio vanaf de 13de eeuw, tot Nieuwpoort en verder. Zo ontstonden de Middellandpolders waartoe ook de Waleweiden behoren. Ook in de Spaanse Tijd, vooral begin 17de eeuw (denk maar aan de drooglegging van de Moeren door Wenzel Cobergher in 1624) en in de Oostenrijkse Tijd (2de helft 18de eeuw) werden nog vele bedijkingen en droogleggingen gerealiseerd. De reden hiervoor was de grote bevolkingstoename die ook voor een grote ontbossing zorgde in Vlaanderen. Hoe dan ook bleef het Walegebied waterrijk en afhankelijk van de grillen van moeder natuur, bezaaid met diepe depressies die vaak vol water stonden. Het woord "wale" heeft dus dezelfde betekenis als "broek", "meers", "moere", ... Het gebied is door de lage ligging en het vele water daarom een open en grotendeels bomenloos gebied dat zeer dun bewoond is. Het is er heerlijk om te wandelen en ons netvlies wordt er verwend door schitterende vergezichten.

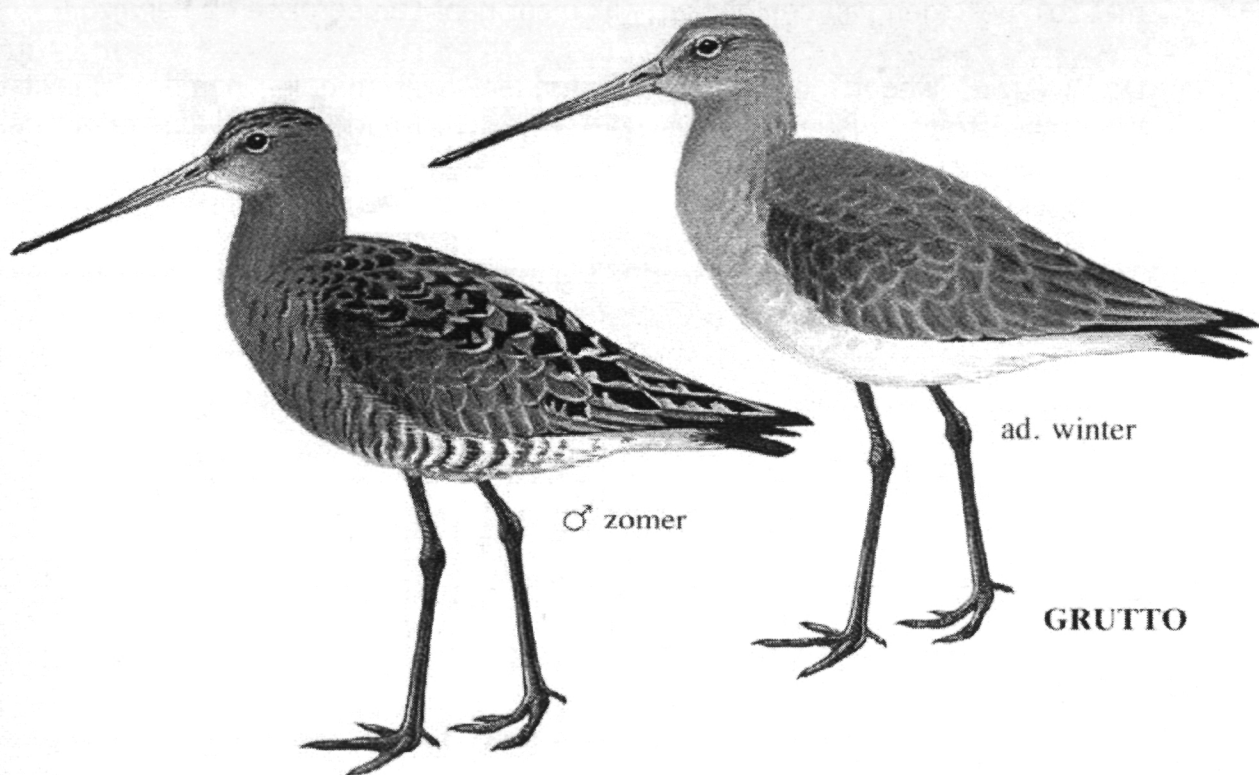
Jammer genoeg heeft de ruilverkaveling van 1982 (toen nog een eenzijdig instrument) alle voetwegels opgedoekt en lopen de nieuwe en verharde wegen haast allemaal dood in de vlakke. Zo is er van de Zijdellingstraat geen enkele verbinding meer voor wandelaars naar de Duivelswalestraat. Iedereen moet een erg lange omweg maken langs Schore. Hier wacht dus een belangrijke taak voor het Diksmuidse stadsbestuur om met weinig kosten een kort graspaadje aan te leggen. Sedert een aantal jaren houdt de Vlaamse Landmaatschappij gelukkig wel rekening met zo'n belangen van een gebied. Kijk maar naar Lampernisse en Pervijze.

De nieuwe wegen in de Wale kregen wél mooie namen: Kievitstraat, Waterhoenstraat, Blauwe reigerstraat, Lisbloemstraat, ... De afwatering gebeurt grotendeels langs het Groot en het Klein Walegeleed. Spijtig dat er de jongste jaren veel weiden omgezet werden in maisakkers (na drainage). Daardoor is het grasareaal voor onze weidevogels steeds kleiner geworden. Waterrijke gebieden hebben in het verleden bij onze voorouders heel wat schrikgevoelens opgewekt. Men koppelde er heel vaak verhalen aan vast vol angst en dood. Het had allemaal te maken met de duivel, de nekker of de mare. De namen "Duivelswale", "Mareput" en "Nekkerput" ontstonden aldus. Romans als "De Moerduivels" van Fred Germonprez (1952) en "La mare au Diable" van George Sand (1846) vonden hun oorsprong in deze volksfobieën. Twee hoeves in de Waleweiden hebben een ver verleden en liggen met hun akkers op een wat hogere Kreekrug (met zand in de ondergrond). Het zijn "De Zijdelinkstede" en "De Duivelswale" (respectievelijk nr. 10 en nr. 14 in de Zijdellingstraat). Deze Duivelswale ligt diep inwaarts (wel 400 m). De hoeve heeft in de noordgevel een zwarte plaat met een zwarte duivel. Hier wordt een mens overmeesterd door een immens gevoel van ruimte. Van kort voor deze hoeve vertrok er vroeger een wegeltje langs een bosje naar een paar hoeves, heel dicht bij Schore. Dit pad zou men gedeeltelijk moeten heraanleggen als smal graspad naar de Duivelswalestraat. Ga er zeker eens wandelen of fietsen, je zal herboren en met een fris hoofd terug thuiskomen.

Geschonden schoonheid

De polders zijn als het ware een dambord van weiden en akkers. Weiland domineert nog wel, maar akkerbouw neemt toe. De graslanden vindt men vooral op de lager gelegen percelen. Men treft er doorgaans een klei-op-veenbodem ("poelgronden") aan. De akkers liggen iets hoger en droger en hebben een klei-op-zandbodem ("kreekruigen"). Eeuwenlang heeft de landbouwer zich nauwgezet aan dit microreliëf gehouden, door de schaalvergroting en de intensivering in de landbouw zijn toch al een hele reeks rijke poldergebieden verloren gegaan of is de landschappelijke en ecologische waarde ervan sterk gedaald. Deze ontwikkeling is spijtig genoeg niet anders verlopen voor de polders tussen Diksmuide en Nieuwpoort. Vroeger vormde het poldercomplex in en nabij de Waleweiden een homogeen gras- en hooilandgebied. De ruilverkaveling (periode...) bracht echter ook hier schade toe aan natuur en landschap. De waterhuishouding werd (vanuit landbouwoogpunt) aanzienlijk verbeterd. Nu vormt het gebied een lappendeken van weiden en akkers.

Ook al is de natuurwaarde hier niet meer wat ze was, het poldercomplex van de Waleweiden bezit nog een reeks natuurtroeven. Naast de klassieke Paardebloem en het Madeliefje treft men en o.m. Wilde Margriet, Rolklaver, Smalle weegbree, Kamilles, Koekoeksbloem, Pinksterbloem, Smeerwortel, Kattenstaart, Moerasspirea, Teunisbloem, Sleutelbloem, Ereprijs, Klein hoefblad, ... aan. Wat zoogdieren betreft hebben we er naast Haas en Konijn, ook de Egel, Wezel, Bunzing en Hermelijn gezien. Een paar jaar terug vonden we er ook een dode Steenmarter.

Avifauna Waleweiden (gegevens Koen Devos, bioloog, Instituut voor Natuurbehoud, Vlaanderen).

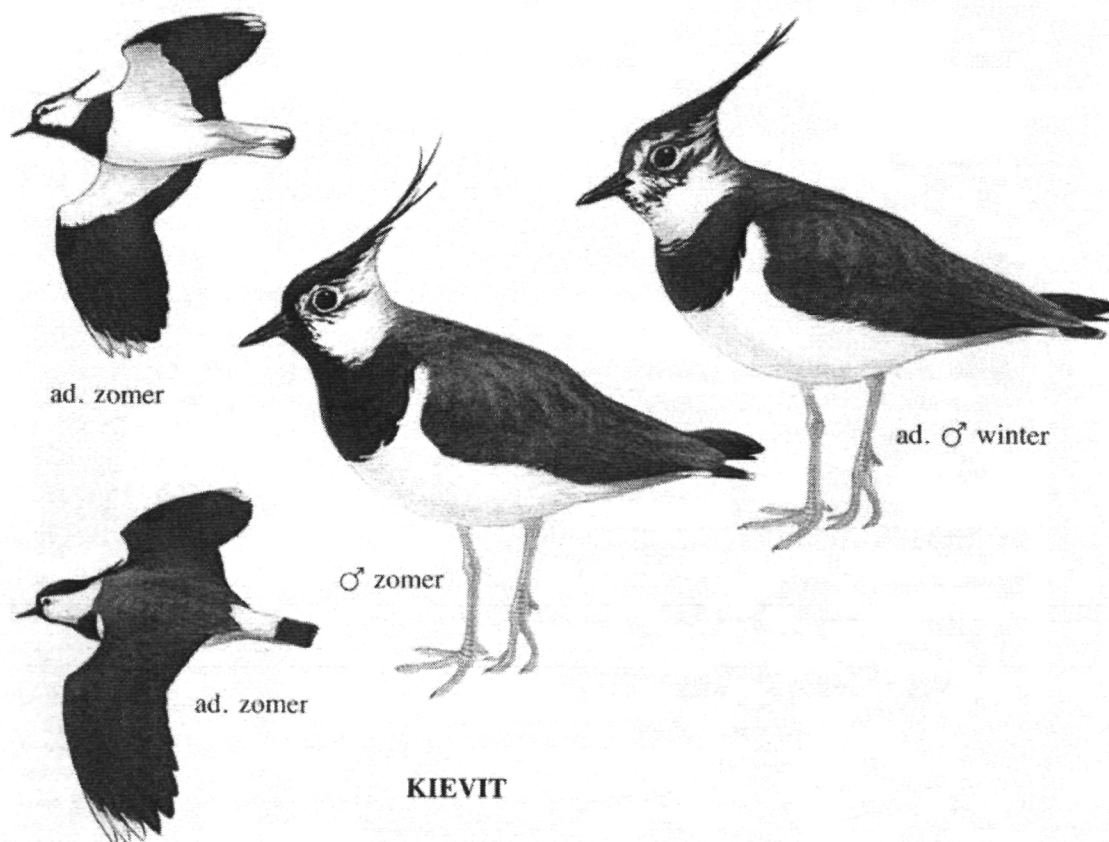
Wintergasten

Bij gebrek aan open water en ondergelopen weilanden is het aantal pleisterende watervogels beperkt. In de wat bredere sloten komen geregeld enkele tientallen Wilde Eenden en Wintertalingen voor. Occasioneel kun je er een klein groepje Kolganzen of Kleine Rietganzen of enkele Kleine Zwanen aantreffen. Vooral in het voorjaar zijn kleine groepjes Bergeenden niet ongewoon. De groep van de steltlopers is beter vertegenwoordigd. De belangrijkste soort is de Wulp met aantallen die oplopen tot meer dan 300 en soms zelfs 400 exemplaren. Dit is 5 tot 10 % van de volledige Vlaamse winterpopulatie. Daarnaast zijn in het gebied regelmatig gemengde groepen van Kievit (tot ruim 1000 ex.) en Goudplevier (tot bijna 400 ex.) aanwezig. Regelmatig worden in de winterperiode jagende Blauwe Kiekendieven en Buizerds aangetroffen.

Broedvogels

In het gebied komen verschillende weidevogelsoorten voor zoals blijkt uit recente inventarisaties in 2001 en 2002. De Kievit heeft zich vlot aangepast aan de omzetting van heel wat graslanden naar akkers. In totaal broeden er ongeveer 175 paren. Ook de Grutto is een traditionele en jaarlijkse broedvogel met iets meer dan 10 paren (in de overblijvende nattere weidecomplexen). In zeer natte voorjaren zoals in 2001 komen sporadisch meer kritische soorten zoals Tureluur en Kluut tot broeden. Er werden amper 3 paren Slobeenden geteld in nochtans natte voorjaren. De Zomertaling was vroeger (voor de ruilverkaveling) een traditionele broedvogel maar is al geruime tijd helemaal verdwenen. Ook Veldleeuwerik (hooguit 20-tal paren) en Graspieper (minder dan 10 paren) doen het niet echt goed (zoals in de rest van Vlaanderen). In de rietkraagjes komen her en der soorten als Blauwborst, Rietzanger en Rietgors voor.

In totaal komen in het gebied 8 soorten voor die op de nieuwe Vlaamse Rode Lijst van de broedvogels staan.

Resultaten inventarisatie 2001-2002

(gegevens Peter Sys, verzameld in het kader van de Vlaamse broedvogelatlas)

Centraal gedeelte (*grosso modo* tussen baan Tervaetebrug-Keiem en baan Schorebakkebrug-Schore)

Bergeend: 1 paar
Slobeend: 1 paar
Kievit: 130 paar
Grutto: 4 paar
Tureluur: 1 paar
Patrijs: 2 paar
Zomertortel: 3 paar
Veldleeuwerik: ca. 15 paar
Graspieper: 7 paar
Blauwborst: 9 paar
Rietzanger: 10 paar
Rietgors: 8 paar

Noordwestelijk gedeelte (tussen baan Schorebakkebrug-Schore en Mannekensvere)

Slobeend: 2 paar
Kievit: 45 paar
Grutto: 8 paar
Tureluur: 1 paar
Kluut: 1 paar
Scholekster: 2 paar
Bruine Kiekendief: 1 paar
Patrijs: 3 paar
Zomertortel: 3 paar
Veldleeuwerik: 7 paar
Graspieper: 1 paar
Blauwborst: 2 paar
Rietzanger: 9 paar
Rietgors: 2 paar

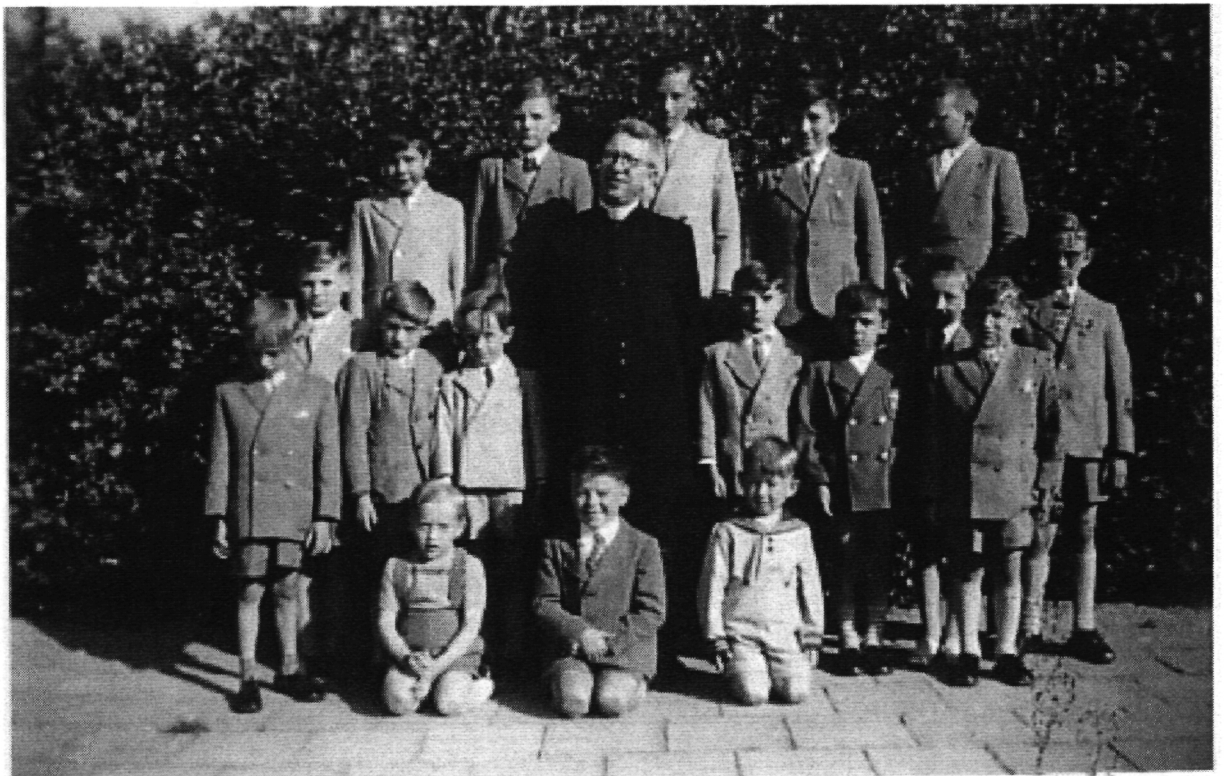
De IJzerweg door de polders

Onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van Wereldoorlog I is ook het sluiscomplex De Ganzenpoot in Nieuwpoort en de oude spoorlijn Nieuwpoort-Diksmuide, die dwars doorheen de IJzerpolders loopt. Aangelegd rond 1855 vormde deze zate de westelijke grens van de onderwaterzetting van de Eerste Wereldoorlog.

In 1974 werd de spoorlijn buiten gebruik gesteld. De sporen werden opgebroken en de berm kreeg, op initiatief van het Provinciebestuur West-Vlaanderen, een nieuwe bestemming als wandel- en fietspad. De spoorbedding is vandaag uitgegroeid tot een waardevol biotoop met karakteristieke planten als o.m. Pastinaak, Koningskaars, Kandelaartje, Vlasleeuwebek, Knoopkruid, Zeepkruid, Boerenwormkruid, Vroegling, Morgenster, Duizendblad, Margriet, Wilde peen, Berenklauw, Honingklaver (wit, geel en blauw), Brem, Echte sleutelbloem en veel Klapprozen. De voormalige spoorlijn vormt wellicht de meest aangewezen fietsas om het IJzerpolderlandschap te

Afscheid van zijn trouwe misdienaars op
op 3 oogst 1954 te Stuivekenskerke.
v.l.n.r. Marcel Goemaere, Georges en Gabriël Depoover.

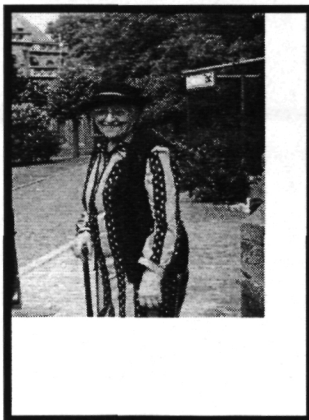

In 1954 nam pastoor Dewachter afscheid van de Jongensschool te Stuivekenskerke.

H.Vormsel te Pervijze (1954) . Monseigneur E.J.De Smedt, samen met de priesters, gvolgd door de notabelen en de gevormden. Pastoor J.Dewachter vooraan in het midden.

Op de achtergrond het vroegere pensionaat, nu Ten Bercle. Bemerkt helemaal links de kapel en de kasseien. De kerkhofmuur had nog het smeedwerk.

*Wijsheid is meer waard
dan juwelen
Boek der spreuken 3.15*

Dankbaar aandenken aan

MEVROUW

**Maria - Gerarda - Judith
DEWACHTER**

dochter van wijlen
Heer Charles DEWACHTER en van
Mevrouw Emma VERKEMPINCK

geboren te Ieper op 3 augustus 1904
en stil teruggekeerd naar de Heer in de Kliniek
Zwarte Zusters te Ieper op 8 oktober 1997,
gesterkt door het zieksacrament

De families DEWACHTER en VERKEMPINCK.

*danken u voor uw gebeden
en christelijke deelname in de rouw*

Dankbaar kijken wij terug
naar het rijkgevulde leven van Maria.
Haar hele leven bracht ze door
in dienst van haar broer priester en de kerk
Eerst te Westvleteren en te Stuivekenskerke,
dan te Klemskerke en te Ieper.
Ze onthaalde de bezoekers hartelijk.
Zelf was ze een fijnbesnaarde vrouw
die bij velen een stille sympathie oproep.
Later hield ze ervan
over die tijd te mogen vertellen.
In Huize Zonneled was ze dankbaar
voor allen die bij haar op bezoek kwamen.
De wekelijkse ontmoetingen met haar nicht
brachten de echte zon in huis.
Ze genoot van kleine attenties en van een uitstap
door vrijwilligers mogelijk gemaakt.
In hetzelfde geloof dat ook het hare was
nemen we afscheid
en vertrouwen we haar aan de Heer toe
Hij geve haar
op voorspraak van Maria
vrede en rust.

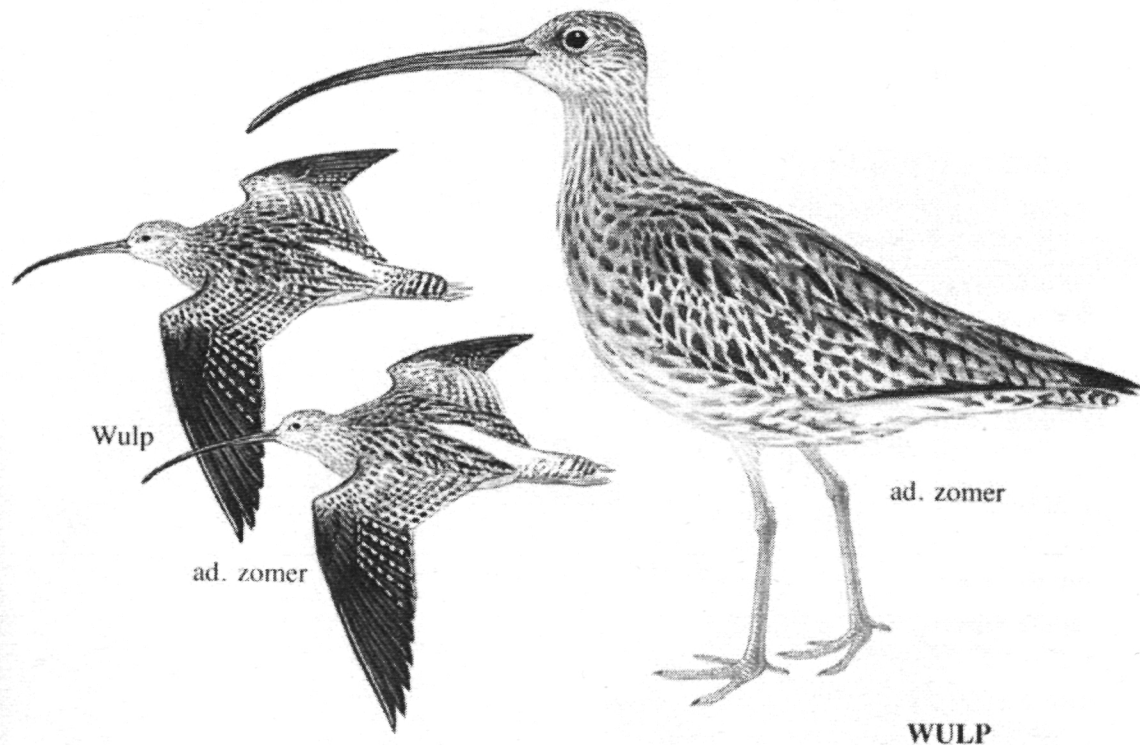
Rouwzending Funabria - Lode Valentin - Ieper - Tel. (057) 30 12 82
Ditw L. Fourmier - Weitsstrate - Tel. (057) 44 52 50

verkennen. Zoals het spoorlijnen eigen is, dwarsst ook dit traject het landschap heel rechtlijnig en los van alle drukke wegen. De bedding is een ideale plaats om tijdens het wandelen of fietsen tal van kleine zangvogels (Putters, Groenlingen, Gele en Witte kwikstaarten, ...), Patrijzen, Kwartels, Torenavalken en tal van andere vogels te zien. Met wat geluk kan de aandachtige fietser of wandelaar ook reutelende Hazen, een Hermelijn of Wezel observeren.

Toekomst voor de polders

De voorbije jaren werden er in de regio een indrukwekkend aantal toeristisch-recreatieve initiatieven genomen. Alleen al in Diksmuide zijn een hele reeks prachtige wandel- en fietspaden uitgebouwd. De oude spoorlijn Diksmuide-Nieuwpoort werd een druk bereden toeristische fietsas en ook op het vlak van natuurherstel werden o.m. rond De IJzer en in Stuivekenskerke baanbrekende projecten gerealiseerd. Toeristen en recreanten komen naar de streek omwille van de herinneringen aan de Eerste Wereldoorlog, de mooie natuur, de prachtige landschappen en polderdorpjes. Toerisme en recreatie zijn in de Westhoek uitgegroeid tot een belangrijke economische factor. Natuur en landschap zijn zonder twijfel belangrijke dragers van dit belangrijk economisch gebeuren en het is dan ook erg belangrijk om gebieden als het poldercomplex van de Waleweiden te behouden voor de toekomst en waar mogelijk initiatieven te nemen om de ecologische en landschappelijke waarden te herstellen. De streek en de streekbewoners kunnen er enkel maar beter van worden.

Peter Bossu en Michel Maeckelbergh

Bibliografie:

De kustpolders, in Mening, over duurzaam- en kwetsbaarheid van de Westhoek tot de verdwenen Dodo, Peter Bossu, Uitgeverij Meander (2003).

De polders tussen Diksmuide en Nieuwpoort, in Focus op Groen West-Vlaanderen, Marc Becuwe, West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd (1994).

Beeld van een stroom, De IJzer, Niek Deroo, Katrien Hindryckx, Tim Provoost, Johan Termote, Luc Devos e.a., Lannoo, (1995).

Biotoopstudie over "De Waleweiden", Marc Depoorter, 1989 voor CVN en De Blankaart.

Toekomst voor de polders in West-Vlaanderen, nota, Peter Bossu (2003).

Archief natuurreservaat De Blankaart : persknipsels, studies en rapporten Vlaamse Landmaatschappij e.d.

FOTO'S

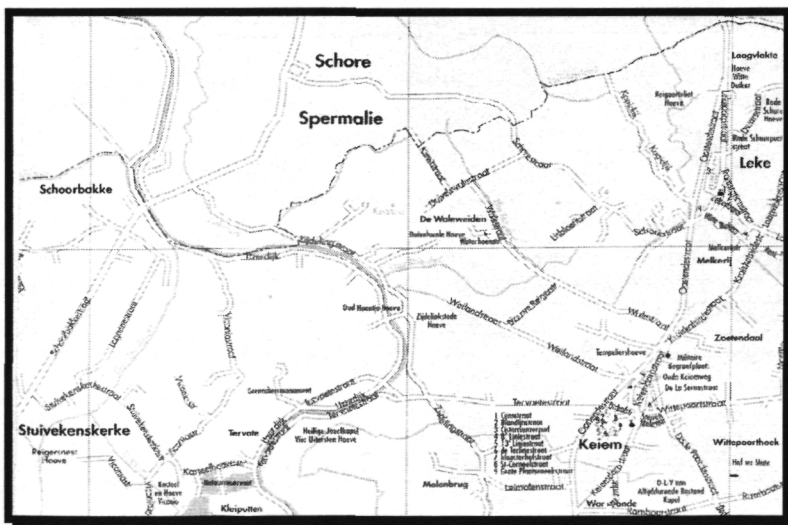

Foto 1 :Tussen Diksmuide en Nieuwpoort slingert de IJzer zich in bochten door het polderlandschap. De rietkragen zijn er (terug) rijk en wondermooi.

Foto 2: Van op de oude spoorwegzate tussen Diksmuide en Nieuwpoort krijgt men als wandelaar of fietser een prachtig zicht op de polders

Foto 3: De polders: wijde vergezichten en vaak vol natuur.

KAART : Ligging van het reservaat De Waleweiden